

Міністерство освіти і науки України
Рівненський державний гуманітарний університет
Історико-соціологічний факультет
Кафедра політології і соціології

СИСТЕМА БЕЗПЕКИ В КРАЇНАХ
ЦЕНТРАЛЬНОЇ І СХІДНОЇ ЄВРОПИ
У ПІСЛЯВОЄННИЙ ПЕРІОД
(1946-2006 рр.)

Матеріали регіональної науково-практичної
конференції

*Присвячена 60-й річниці початку
Холодної війни між Сходом і Заходом*

Рівне – 2008

УДК 327.1946/2006”
ББК 66/07
С 40

Система безпеки в країнах Центральної і Східної Європи післявоєнного періоду (1946-2006 рр.): Збірник наукових праць. – Рівне: РДГУ, 2008. – 228 с.

Голова редакційної колегії:

Постоловський Р.М. – завідувач кафедри всесвітньої історії, професор, кандидат історичних наук, ректор РДГУ.

Редакційна колегія:

Терешко Ю.М. – завідувач кафедри політології і соціології, доцент кандидат історичних наук (відповідальний редактор);

Шеретюк В.М. – декан історико-соціологічного факультету, доцент кафедри історії України, кандидат історичних наук;

Гон М.М. – доцент кафедри всесвітньої історії, кандидат політичних наук;

Жилюк С.І. – завідувач кафедри політичних наук РДГУ, професор, доктор історичних наук;

Ткаченко Г.І. – завідувач кафедри політології, соціології та права НУВГП, доцент кандидат політичних наук;

Трофимович В.В. – завідувач кафедри історії Національного університету „Острозька академія”, професор, доктор історичних наук;

Черній А.Л. – доцент кафедри політичних наук, кандидат політичних наук;

Христюк Т.А. – доцент кафедри політології і соціології, кандидат історичних наук.

Рецензенти:

Троян С.С. – завідувач кафедри міжнародних відносин і країнознавства РІС КСУ, професор, доктор історичних наук;

Тихомирова Є.Б. – завідувач кафедри міжнародної інформації РІС КСУ, професор, доктор політичних наук.

Адреса редакційної колегії: м. Рівне, 33027, вул. Остафова 29, історико-соціологічний факультет, кафедра політології і соціології, кабінет № 410.

Рекомендовано до друку Вченою радою Рівненського державного гуманітарного університету у. Протокол № 5 від 29 грудня 2006 року.

Автори опублікованих матеріалів несуть повну відповідальність за достовірність і точність наведених фактів, цитат, статистичних даних, власних імен та інших відомостей. Думки авторів статей з позицією редколегії можуть не співпадати.

© Рівненський державний гуманітарний університет, 2007.

По-перше, революційні події початку ХХІ ст. засвідчили незавершеність відповідних процесів у ЦСЄ на рубежі 80-90-х років минулого століття.

По-друге, включення України до реальних євроінтеграційних і євроатлантичних процесів на континенті може сприяти розширенню та поглибленню цих процесів до такої міри, що це дасть новий поштовх для розвитку західно- і східноєвропейської цивілізації на ґрунті їх конвергенції.

По-третє, поправки та зміни до свого зовнішньополітичного курсу (стратегії та тактики або ж концепції зовнішньої політики) радше всього змушена буде внести Росія. До цього часу її протиріччя євроатлантичним процесам за рахунок країн ЦСЄ не давало Москві очікуваних позитивних результатів. Про це свідчать прийняття та реалізація програми „Партнерство заради миру” (1994 р.), перша (1999 р.) і друга (2004 р.) хвилі розширення НАТО на Схід.

По-четверте, можлива подальша еволюція і видозміна геополітичних орієнтацій і векторів у ЦСЄ, насамперед, у результаті потенційних змін у Білорусі та Молдові.

По-п'яте, геополітичні зміни на європейському континенті у контексті двох хвиль революцій у ЦСЄ впродовж 1989-2005 рр. справили й отримують подальший вплив на еволюцію геостратегічного і гео економічного положення у Європі та світі. Це, безумовно, зачепить (у більшій чи меншій мірі) як відповідні європейські суспільства, так і головних активних міжнародних акторів, насамперед в особі Росії, США, Німеччини, Франції та Великої Британії. Ці обставини, очевидно, призведуть до подальшої еволюції чи, можливо, й суттєвих змін у всій сучасній регіональній і глобальній системі міжнародних відносин.

У цій ситуації „геополітичного колапсу”, або „нової геополітичної еволюції” для кожної з держав центрально-східноєвропейського простору – Україна не виняток – важливо залишитися чи стати вагомим активним міжнародним гравцем, не перетворитися у квазіактора або ж маріонетку на європейській і світовій арені. Залежатиме це як від чіткості та зрозумілості засад внутрішньої та зовнішньої політики кожної конкретної держави, так і від уміння відстоювати свої інтереси на міжнародній арені.

Література

1. Арриги Дж. Динамика кризиса гегемонии // Свободная мысль – ХХІ: теоретический и политический журнал. – 2005. – № 1. – С. 3 – 20.
2. Друзенко Г. Жовте світло подальшому розширенню ЄС // Дзеркало тижня. – 2006. – № 44 (623).
3. Мостовая Ю. Збигнев Бжезинский: „Европа от Карбо да Рока до

- Камчатки” // Зеркало недели. – 2005. – 3 декабря. – С. 1-2.
4. Пахомов Ю. Извилистый путь в Европу // Экономический часопис – ХХІ: научный журнал. – 2005. – № 1-2. – С. 5-9.
5. План дій Україна – ЄС // Євробюлетень: інформаційне видання Представництва Європейської Комісії в Україні. – 2005. – № 1. – С. 4-5.
6. Фергюсон Н. Мир без гегемона // Свободная мысль – ХХІ: теоретический и политический журнал. – 2005. – № 1. – С. 21-30.

УДК 323.1(4)

Гон М. М.

к. політ. н, доц. кафедри
всесвітньої історії РДГУ

ГАРМОНІЗАЦІЯ МІЖНАЦІОНАЛЬНИХ І МІЖРАСОВИХ ВЗАЄМИН ЯК КОМПОНЕНТ СИСТЕМИ БЕЗПЕКИ ДЕРЖАВ ЄВРОПИ

Широко застосовуване останніми роками словосполучення „система безпеки” спонукає визнати, що ним слід означувати не тільки засоби гарантування стабільного функціонування держав у існуючих державно-правових кордонах та інші компоненти, що сприяють непорушності існуючого статус-кво. Поняття „система” розширює горизонти прочитання сутності безпеки, імперативне включення до неї тих елементів, які гармонізують взаємодію поміж расами й націями. Такий підхід на сьогодні є аксіоматичним, адже політична безпека трактується не лише як забезпечення держав від загрози їх суверенітету й конституційному ладу, територіальній цілісності тощо, але й як запобігання загостренню суперечностей поміж націями й етноконфесійними спільнотами. До такої постановки питання спонукає сам факт поліетнічності сучасних країн. Станом на 1972 р., наприклад, лише 12 з 132 держав, що існували в світі на той час, були етнічно однорідними [1, с.44]. Хоча за три подальші десятиліття політична мапа змінилася, факт етнічної строкатості більшості країн світу й Європи зокрема залишається незаперечним. Адже на сьогодні в 150 державах проживають приблизно 2,5 тис. етнічних груп [8, с.129].

Суспільно-політичні події останніх десятиліть у світі засвідчують, що визначальним типом конфліктів стали не міждержавні, а внутрішні. Цей факт красномовно засвідчує статистика: впродовж півстоліття після завершення Другої світової війни 77% конфліктів відбулося в межах держав [8, с.128]. Така ситуація не змінилася і в останньому десятилітті минулого століття. Кількість національних

конфліктів у 1990-х рр., засвідчують вчені, значно перевищує кількість тих, що відбулися внаслідок міждержавних суперечностей [9, с.74]. Зауважимо й те, що геополітичний епіцентр міжнародних протистоянь знаходиться поза Європою.

Проте це не означає, що вона не має проблем, пов'язаних з міжрасовими й міжнародними протиріччями. Небезпеку сповзання до внутрішньодержавних етнічних конфліктів нещодавно відчула, наприклад, благополучна на перший погляд Франція. Загибель у листопаді 2005 р. двох підлітків призвела до кількатижневих виступів тих з арабів, які, не здобувши міцних соціальних позицій у країні, опинилися за межею бідності. Полум'я семи тисяч спалених ними автомобілів висвітлює реалії не врегульованих державою проблем [11].

Ці події актуалізують значимість реалізації державами такої політики, яка сприяла б забезпеченню цінностей благополуччя (тобто, фізичних благ і реалізації інтелектуальних ресурсів) не тільки їх титульним націям, але й національним меншинам. Іншими словами, об'єктом їх патерналізму мають бути як „свої”, так і „чужі”. Це важливо з урахуванням того, що безробіття серед іммігрантів першого й другого поколінь у Франції становить 20-25% від їхнього загалу. Цим громадянам украй важко влаштуватися на престижну роботу. В кварталах іммігрантів, які й стали ареною вибуху соціального невдоволення, кожен третій їх мешканець – безробітний [7].

Міркування стосовно пропорційного дозування патерналізму держави набуває суспільного звучання не тільки з огляду на існування численних соціокультурних підсистем у різних країнах Європи. Важливо, що цей регіон залишається привабливим для іммігрантів з країн Азії та Африки. Так, наприклад, громадськість Франції усвідомлює: мільйони людей протягом останніх десятиліть стали її громадянами, „однак далеко не завжди – за культурою й стилем життя” [7].

Зумовлений подіями кінця 2005 р. у Франції суспільний резонанс посилюється внаслідок гостро негативної реакції ісламського світу на карикатури з зображенням пророка Мухамеда. З'явившись восени того ж року у Данії й оприлюднені згодом у пресі деяких інших країн Європи, вони зумовили емоційно-негативну реакцію мусульман. На початку лютого 2006 р. Саудівська Аравія й Сирія відкликали з Данії своїх послів. У рух протесту проти дій європейської преси включилися пересічні мусульмани: в лютому 2006 р. у Сирії відбулися погроми посольства Норвегії й Данії, приміщення дипломатичного представництва останньої спалено в Лівані, в деяких країнах Азії розпочато бойкот датських товарів. У той же час окремі політичні сили намагалися використати суперечності для провокування зіткнення європейської та ісламської культур.

Зрозуміло, що цей раунд протистояння спричинений порушенням принципів толерантності. Такий прикрий факт заслуговує особливої уваги хоча б з урахуванням того, що ісламський фундаменталізм є не тільки результатом внутрішньої еволюції, скільки реакцією на т. зв. духовний імперіалізм Європи. Ті, хто сповідує іслам, продовжують жити в лоні власних соціокультурних цінностей. Вони демонструють послідовне неприйняття тих норм і стандартів, які, трансльовані засобами інноваційних технологій, порушують кордони їхніх суспільних цінностей. Бажання послідовників пророка Мухамеда зберігати їх не може бути предметом маніпуляцій і сторонніх оцінок. Навпаки – досвід етнополітичних процесів у світі й Європі, зокрема, недвозначно актуалізує значимість поваги до цінностей „чужих”, віротерпимості, толерантності. Дотримання цих принципів – одна із заповорок успішного функціонування системи безпеки в країнах Європи. Адже в частині з них проживають багаточисельні громади мусульман.

У цьому контексті варто наголосити на особливому значенні позиціонування тих політичних лідерів чи груп загалом, які виступають на міжцивілізаційному прикордонні від імені конкретних національних чи конфесійних спільнот. Адже саме вони – етнічні лідери, речники „своїх”, які транслюють міркування, що в той чи інший спосіб стосуються інтересів „чужих”, стверджує відомий російський політолог А.Здравомислов, є головними суб'єктами міжнародних відносин [3, с.76].

Значимість цього твердження проілюструємо на прикладі висловлювань Папи Римського Бенедикта XVI на адресу пророка Мухамеда, що оприлюднені ним у Баварському університеті у вересні 2006 року. Два ущипливих епітети на його адресу – „злий” і „нелюдський”, що запозичені Папою Бенедиктом XVI з нарративу суперечки між візантійським імператором Мануїлом II Палеологом і богословом-мусульманином з Персії часів Середньовіччя, викликали бурхливу реакцію як мусульман Європи, так і поза її межами. Назвемо лише окремі її приклади: провокування люті екстремістів-мусульман та щонайменше спантелічення поміркованих послідовників учення пророка Мухамеда, вимога негайних вибачень Папи Римського, яких зажадала Мусульманська рада Великобританії. Окрім цього акції протесту проти висловлювань проповідника католицького світу, які супроводжувалися актами насильства, відбулися на Близькому Сході, викликали відверте незадоволення в Туреччині – країні, що прямує до ЄС. Заява Бенедикта XVI негативно позначилася й у лоні католицької церкви, оскільки призвела до загострення стосунків між поміркованими прогресистами та традиціоналістами [5].

Зрештою, мусульмани пригадали висловлювання щодо їхньої віри Тоні Блера („ідеологія зла”) та Дж. Буша („ісламський фашизм”)

[5]. Одночасно спостерігалася й інша реакція мусульман. Шейх Абубукар Хасан Маліні, наприклад, порівняв образу від висловлювання Папи Римського з „Сатанинськими віршами” Салмана Русді. Окремі радикальні організації ісламських країн транслювали заяви на кшталт тієї, що озвучена „Лігою джихадистів в Іраку”: „Знайте, що солдати Мухамеда рано чи пізно придуть і примусять тремтіти ваш трон і основи вашої держави” [12].

Отже, очевидно, що внаслідок необережного й некоректного висловлювання Папи Римського політична ситуація загострилася не тільки в окремих країнах світу, але й у Європі. Ситуацію дещо розрядили заяви Бенедикта XVI та міністра закордонних справ Ватикану Домініка Мамберті. Перший заявив про те, що жалкує з приводу реакції, яку викликала його лекція серед мусульман, другий – що слова Папи Римського неправильно зрозуміли [12].

Інший варіант значимого для полікультурної Європи міжцерковного діалогу проілюструємо на прикладі діяльності попередника Бенедикта XVI – Папи Римського Іоанна Павла II. У квітні 1986 р. він офіційно відвідав синагогу в Римі. Саме тут він звернувся до євреїв зі словами, що стали широко відомими: „Ви – наші возлюблені брати...” [6, с. 475]. За час понтифікату він неодноразово зустрічався з рабинами (останній такий діалог відбувся на початку 2005 р.), відвідав Стіну плачу в Єрусалимі, у щілину якої вклав листок з молитвою, а 2005 року прочитав покаянний молебень у Римі, який окремі сучасники вважають безпрецедентним. Ці та інші кроки Іоанна Павла II сформували в очолюваній ним церкві атмосферу уваги до єврейської проблеми, змінили характер діалогу християнства й юдаїзму, внесли в нього необхідні для толерантної взаємодії елементи конструктивізму [6, с. 475-476]. Здійснені поза, сказати б, рамками класичної політики, заходи, що реалізовані Папою Римським Іоанном Павлом II, сприяли міжцерковному компромісу, стали яскравими прикладами та уроками для подальшої гармонізації взаємин „чужих” – імперативних елементів системи безпеки Європи.

Констатуючи на прикладі окремих аспектів діяльності Іоанна Павла II та Бенедикта XVI дві імовірні тенденції в міжетнічних і міжцерковних взаєминах, що зумовлені ініціативами політичних чи іншого роду лідерів національних релігійних спільнот, їх безпосередній вплив на політичну стабільність у Європі, зауважимо, що внаслідок особливостей етнічної пам’яті імпульсом суперечностей між „чужими” можуть виступати й давні кривди.

Це твердження проілюструємо одним з сюжетів міжнаціональних відносин у Польщі. Вимоги українців, що проживають у цій країні, стосовно засудження сеймом акції „Вісла”, надання державою допомоги тим, хто прагне знову оселитися на своїх

етнічних землях, повернення українським організаціям громадських споруд, що більш як півстоліття тому були зведені коштом їхніх батьків, надання статусу репресованим тим представникам національної меншини, які були безпідставно репресовані в концентраційному таборі в Явожні агреговані й транслювані українцями наприкінці 1980-х рр. [14, с. 12]. Тодішня суспільно-політична атмосфера в Польській Народній Республіці (ПНР) – початок трансформаційних процесів, вказує, що неврегульовані державою експектації національних меншин можуть використовуватися ними в час політичної дестабілізації. Цей процес супроводжується політичною мобілізацією скривджених спільнот з метою сатисфакції за зазнані кривди.

Звичайно, легітимні методи діяльності, які застосовувалися українцями в ПНР, а згодом – у Республіці Польща, не загрожували стабільному функціонуванню політичної системи держави. Інший аспект наслідків неврегульованих проблем мовних, релігійних чи національних меншин демонструють випадки, коли ті чи інші їхні організації намагаються добитися бажаних для себе змін завдяки застосуванню непарламентських, силових методів.

Згадаймо, наприклад, діяльність „Ірландської республіканської армії”. Терористичні акти, які вчинялися її членами протягом кількох десятиліть, забрали життя понад 1700 осіб [15]. На одному щаблі з нею – організація ЕТА, яка визначила своєю метою побудову незалежної держави басків [4, с. 195]. Лише протягом другої половини 1970-х рр. ними вбито понад 300 чоловік. У серпні 1995 р. спецслужбами Іспанії викрито бойовиків ЕТА, які планували замах на короля Іспанії Хуана-Карлоса [4, с. 195, 197].

Міжетнічні конфлікти, що відбуваються в маніфестаційній формі, є вкрай небезпечними. Такими є й міжнаціональні й міжрасові суперечності, оскільки саме вони виступають провісниками ескалації взаємин між „чужими” до її максимальної фази. Це міркування є актуальним і для всіх країн світу, адже, згідно висновків сучасних учених, навіть серед окремих учасників інтеграційних процесів простежується ознака легітимації націоналізму [18, Р. XII]. Враховуючи ж те, що його ліберальний варіант співіснує поруч із радикальним, він може стати каменем спотикання в стабілізації політичної системи чи її розбалансуванні для будь-якої з країн регіону. Слід пам’ятати й інше: ініціатива однієї з сторін міжетнічної міжрасової взаємодії повсякчас викликає реакцію „чужих”.

Функціональність протидіючого процесу наприкінці ХХ ст. чітко проілюстрував конфлікт у Косово. В середині 1990-х тут оселялися ті з сербів, які, рятуючись від етнічних чисток, утекли з Хорватії. Таку „поселенську діяльність” підтримувала сербська влада. Її політика призвела до того, що з березня 1998 до квітня 1999 рр. з

краю виїхало 640 тис. албанців. Коли ж завершилися бойові дії, в наступ супроти „чужих” перейшли вже останні. Як результат – втеча в наступні п’ять-шість років з Косово близько 300 тис. представників національних меншин – сербів, ромів та інших [16].

Розмірковуючи над питанням ролі толерантних міжетнічних і міжрасових взаємин як елементу, що забезпечує стабільне функціонування політичних систем у країнах Європи, слід звернути увагу на декілька аспектів. По-перше, те, що демократія, як це не парадоксально, не є тією панацеєю, яка гарантує врахування інтересів усіх етнічних меншин та реалізує їх. Теоретики-політологи пояснюють це тим, що ідеологія лібералізму, яка століттями визначає політичний простір Європи, сакралізувала принцип рівності особистості. Внаслідок цього цінності етнічності, залишаючись одним із компонентів ідеологічної палітри лібералізму, відійшли на другий план [10, с. 36,40]. Іншими словами, первинними для сучасної Європи є права громадянські, вторинними, хоча й не заперечуваними, – етнічні.

По-друге, етнічні конфлікти, які часто, враховуючи труднощі в їх врегулюванні, називають тупиковими, характеризуються складністю примирення конкуруючих сторін. Свідчення цьому – довготривале протистояння в Північній Ірландії. Хоча „Ірландська республіканська армія” відмовилася від традиційного для неї застосування зброї, а в провінції протягом кількох років не вчинялися терористичні акти, відновити започатковану співпрацю католиків і протестантів у парламенті в Белфасті виявилось вкрай складно (вона була призупинена ще в 2002 р.) [15].

По-третє, конфлікти, що відбуваються в тій чи іншій країні, здатні долати її національні кордони, отже – створюють небезпеку їх переростання в міждержавні. Про це свідчить те, що Ірландська Республіка не могла залишатися осторонь подій у Північній Ірландії, а Франція – не перейматися давнім протистоянням у Країні Басків [2, с. 6].

По-четверте, ліберальні свободи, які сповідаються в західних державах, є, безперечно, їх величним суспільним ідеалом. Але, водночас, саме вони полегшують поширення в них ідей екстремістського звучання [10, с. 37].

По-п’яте, міжетнічні процеси в Європі актуалізують значимість реалізації політики інтеграції. Задля гармонізації взаємодії титульних націй з національними меншинами, вона має здійснюватися всіма без винятку державами. Особливо, ж тими, які внаслідок колишнього колоніалізму, включили до свого складу багатотисячні громади „чужих”, чи до яких сьогодні спрямовуються головні іммігрантські хвилі. Красномовно, що інтелігенція Франції на сучасному етапі констатує: вибух соціального невдоволення в країні засвідчив кризу тієї моделі, яка тривалий час реалізовувалася

державою. Більше того: „...історія важких передмість – це історія великого колоніального егоїзму. Французи десятиліттями дозволяли собі красиво розмірковувати про права людини й не помічати своїх обмежених на гідне існування громадян” [7].

Емпірика взаємодії „своїх” і „чужих” у різних країнах світу довела, що саме інтеграція є тією стратегією держав у сфері національної політики, яка сприяє досягненню консенсусу поміж громадянами різних національностей. Таке твердження базується на висновку про те, що в процесі набуття національними меншинами оптимально-комфортних для них умов існування вони прилучаються до цінностей тієї більшості, в середовищі якої існують. Інтереси різних спільнот виявляються не різноспрямованими, а навпаки, що й сприяє виникненню суспільної атмосфери, яку можна означити як „ми” + „вони” – цінності. Проте, стверджують сучасні аналітики, інтеграційна політика держави успішно реалізується тільки там, де рівень взаємних упреджень є стабільно низьким [13, с. 154-155].

У цьому контексті по-особливому звучать міркування Г.Р.Яусса стосовно принципів толерантності, здатності визнавати „чужого”, почути й зрозуміти його. „Діалог, – зауважує він, – складають не тільки два співрозмовники, а й взаємна готовність пізнавати й визнавати іншого в його іншості” [17, с. 287]. Послугування таким поведінковим кодом, зведення толерантності до рівня суспільного кредо, якого мають дотримуватися як „свої”, так і „чужі” сприяє їхньому конструктивному діалогу. Останній, у свою чергу, – шлях до міжнаціональних компромісів і консенсусів.

На рівні ж держав, їхніх ініціатив у сфері національних відносин аксіоматичним повинно бути виконання різноманітних міжнародних правових актів щодо гарантування прав національних, мовних і релігійних меншин. Серед них – „Паризька хартія для нової Європи”, яка ухвалена в листопаді 1990 р. Цим документом учасники Конференції з безпеки і співпраці в Європі включили проблему реалізації прав національних меншин до числа восьми пріоритетів, що мають сприяти забезпеченню політичної стабільності регіону. Така постановка питання, оцінює названу хартію Е.Ремакль, – суспільно значимий консенсус держав, якого досягнуто після завершення існування біполярного світу. Вона, висновує вчений, ставить національне питання в центр проблем європейського порозуміння. З такою постановкою питання не можна не погодитися [2, с.75].

Література

1. Брюейкер Р. Переобрамлений націоналізм. Статус нації та національне питання у новій Європі / Пер. з англ. – Львів, 2006.
2. Этнические и региональные конфликты в Евразии: В 3-х кн.: Кн.

3. Международный опыт разрешения этнических конфликтов / Общ. ред. Б.Коппитерс, Э.Ремакль, А.Зверев. – М., 1997.
3. Здравомыслов А.Г. Межнациональные конфликты в постсоветском пространстве. – М., 1996.
4. Кожушко Е.П. Современный терроризм: Анализ основных направлений / Под общ. ред. А.Е.Тараса. – Мн., 2000.
5. Корнуелл Дж. Папа проти пророка // За вільну Україну. – 2006, 21 вересня. – С. 11.
6. Краевский С. Груз истории, надежда братства // Єгупець. – 2005. – № 15. – С. 475-476.
7. Лазарева А. Франция боится Франции // Зеркало недели. – 2005, 12 ноября. – С. 6.
8. Мандрагеля В. Вплив „слабкості” держав на трансформацію „операцій з підтримання миру” в сучасному світі // Людина і політика. – 2003. – № 4. – С. 128-134.
9. Налчаджян А.А. Етнопсихология. 2 изд.– СПб., 2004.
10. Нарочницкая Е.А. Терроризм и демократия. (На примере этнического терроризма в странах Запада) // Европа. XXI век. Европа и США перед вызовом терроризма: Сб. научных трудов / ИНИОН РАН. – М., 2003. – С. 27-57.
11. Покальчук О. Культурная бутылка с зажигательной смесью // Зеркало недели. – 2005, 19 ноября. – С. 20.
12. Послідовники Пророка проти Папи Римського. Ісламізм хоче „вислідити і вбити” Бенедикта XVI // За вільну Україну. – 2006, 21 вересня. – С. 12.
13. Трошинський В. Інтеграція міжетнічна // Євтух В.Б. Трошинський В.П., Галушко К.Ю. та ін. Етносоціологія: терміни та поняття. – К., 2003. – С. 154-162.
14. Швидюк С.М. Інституційні процеси в етнонаціональній сфері Республіки Польща (на прикладі української національної меншини). Автореф. дис. канд. політ. наук: 23.00.02 / Чернівецький нац. ун-т імені Юрія Федьковича. – Чернівці, 2006.
15. Шимановський О. ІРА стала „янголятком” // Україна молода. – 2006, 6 жовтня. – С. 2.
16. Шимановський О. Коріння конфлікту // Україна молода. – 2005, 7 грудня. – С. 5.
17. Яусс Г.Р. Естетичний досвід і літературна герменевтика // Слово. Знак. Дискурс. Антологія світової літературно-критичної думки ХХ ст. За редакцією М.Зубрицької. – Львів, 1996. – С. 278-307.
18. Flynn M.K. Ideology, Mobilization and the Nation. The Rise of Irish, Basque and Carlist Nationalist Movements in the Nineteenth and Early Twentieth Centuries. – Oxford, 2000.

Ткаченко Г. І.

к. політ. н. доц. кафедри політології, соціології права НУВГП

Ткаченко М.Г.

доц. кафедри соціально-гуманітарних дисциплін Рівненської філії

Європейського університету

МОВНЕ ПИТАННЯ І НАЦІОНАЛЬНА БЕЗПЕКА

Серед багатьох питань, що існують в мовній сфері нашого соціуму, одним із основних залишається питання про співвідношення у статусах і застосуванні української та російської мови, або питання двомовності. Його, на наш погляд, можна розглядати на двох рівнях – на рівні соціальному та політичному. Щодо першого, то тут мова стала одним із чинників соціального поділу населення. Таке розмежування прослідковується на регіональному та поселенському рівнях. Щодо регіонів, то на Сході переважає російськомовне населення, а на Заході – україномовне. З рівнем розвитку культури такий поділ не пов'язують. А от щодо поселенського поділу, то сільське україномовне населення в Україні прирівнюють до „нижчого культурного рівня”, а міське – навпаки, до „вищого”. Ця ситуація не змінилась і в незалежній Україні. Показовим в цьому питанні є експертне дослідження, проведене в Києві, згідно з яким наявність дискримінації україномовних громадян російськомовними засвідчили понад 90% експертів, а російськомовних україномовними – лише кожен десятий (11,9%) [1, с. 40].

Голова Верховної Ради України Олександр Мороз так сформулював своє бачення мовного питання: „Проблема не в статусі мови, проблема в порядку застосування мови, в можливостях застосувати рідну мову і, безперечно, в підтримці державної мови, якою не користуємося в тому обсязі, який передбачено законодавством, прийнятим ще 1999 року. Тож потрібно на це звертати особливу увагу” [2, с. 3].

Розглянемо мовне питання на державному рівні. Від набуття Україною державної незалежності актуальним було використання правового інструмента державної мови для консолідації українського суспільства, зміцнення національної свідомості, культурної та ідеологічної деколонізації України.

Тому насамперед звернемо увагу на стан мовного законодавства нашої держави.

ЗМІСТ

I. АНТИТОТАЛІТАРНІ РУХИ В КРАЇНАХ ЦЕНТРАЛЬНОЇ ТА СХІДНОЇ ЄВРОПИ 50-80 рр. XX ст.

Терешко Ю.М. Причини придушення „Празької весни” та окупації Чехословаччини 1968 року військами країн-членів Організації Варшавського договору (ОВД).....	3
Десятничук І.О. „Празька весна” 1968 р.: внутрішньополітичний аспект підтримки безпеки Чехословаччини.....	21
Субот О.А. Організація Варшавського договору як каталізатор політичної нестабільності у Східній Європі.....	26
Ларькіна Л.М. Реакція Кремля на угорські події 1956 року, позиція ООН та західних держав.....	31
Рибак А., Каляєв А. Оунівська публіцистика 1950-х років про ставлення західних держав до радянського тоталітарного блоку.....	40
Гончарова Н.О. Придушення радянськими військами червненого повстання 1953 року в НДР.....	46
II. СУСПІЛЬНО-ПОЛІТИЧНІ ТА ПРАВОВІ ПРОБЛЕМИ НАЦІОНАЛЬНОЇ БЕЗПЕКИ КРАЇН ЦЕНТРАЛЬНОЇ І СХІДНОЇ ЄВРОПИ	
Бжезинський Збігнев Холодна війна та її наслідки.....	53
Троян С.С. Вплив революційних хвиль у країнах Центрально-Східної Європи на геополітичні зміни.....	70
Гон М.М. Гармонізація міжнаціональних і міжрасових взаємин як компонент системи безпеки держав Європи.....	74
Ткаченко Г.І., Ткаченко М.Г. Мовне питання і національна безпека.....	82
Ткаченко О.М. Гендерна рівність і національна безпека України.....	88
Луценко К.В. Свобода слова в Росії: историко-политологический ракурс.....	96
Березняк В.І. Міжнародно-правові стандарти в галузі прав людини як невід’ємна складова колективної системи безпеки в країнах Центральної і Східної Європи.....	101

Дубей В.І. Політика в галузі автомобільного транспорту як складова системи національної безпеки.....	109
Куделя П.І. Питання українсько-польського кордону на міжнародних конференціях в період Другої світової війни.....	117
Рогаль Й.С. Конституційно-правові основи національної безпеки України.....	123
Савенко Д.О. Военно-політичні конфлікти України та Росії в ХХІ ст.	128
Євсович Р., Радовенчик Т. Конституційно-правові основи оборони України.....	147
Гень О.М., Гень О.Ф. Т.Г.Масарик і нова Європа.....	154
Козачок В.Ф. Генезис російсько-грузинських конфліктних відносин.....	162

III. РОЛЬ НАТО У СТАНОВЛЕННІ ЄВРОПЕЙСЬКОЇ СИСТЕМИ БЕЗПЕКИ. РОЗШИРЕННЯ НАТО НА СХІД ТА ЄВРОАТЛАНТИЧНІ ПЕРСПЕКТИВИ УКРАЇНИ

Герасимчук Т.Ф. Європейська безпека і США: новітні загрози глобального та регіонального рівнів.....	166
Трофимович В. Україна – Європейський Союз: деякі аспекти взаємовідносин.....	172
Санжаревський О.І. Еволюція політики республіки Білорусь щодо ОДКБ і НАТО.....	183
Христюк Т.А. Тероризм як загроза міжнародного миру, безпеки країн Європи.....	191
Шеретюк О.М. Євроінтеграційні проблеми і перспективи України.....	199
Демчук Л.В. Діяльність Ради Безпеки ООН в підтриманні миру і безпеки в світі та країнах Центральної і Східної Європи.....	206
Назарук В. Конфлікт у Косово. Роль НАТО.....	213
Романович Т.І. Взаємозв’язок Україна – НАТО: інтеграційні перспективи.....	218
Відомості про авторів.....	226

Наукове видання

**СИСТЕМА БЕЗПЕКИ В КРАЇНАХ ЦЕНТРАЛЬНОЇ
І СХІДНОЇ ЄВРОПИ У ПІСЛЯВОЄННИЙ ПЕРІОД
(1946-2006 рр.)**

Матеріали регіональної науково-практичної конференції

Відповідальний за випуск – *Шеретюк В.М.*

Відповідальний редактор – *Терешко Ю.М.*

Комп'ютерна верстка – *Третьяк О.Ю.*

УДК 32
ББК 66.0
П 16

Система безпеки в країнах Центральної і Східної Європи післявоєнного періоду (1946-2006 рр.): збірник наукових праць Рівненського державного гуманітарного університету. – Рівне: РДГУ, 2008. – 228 с.

Підписано до друку 28.05.2008 р. Формат 60x84 1/16.

Гарнітура Times New Roman. Папір офсетний.

Друк ізографічний. Умовин. друк. арк. 13,9.

Замовлення №53/1. Наклад 100 прим.

Віддруковано засобами оперативної поліграфії
редакційно-видавничого відділу
Рівненського державного гуманітарного університету,
вул. С.Бандери, 12, м. Рівне, Україна, 33028.